

**TERİM BİRLİĞİ SORUNSALI: UMBERTO ECO'NUN *OPERA APERTA*
BAŞLIKLIL YAPITININ TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNDE TERİMSSEL
GEREKİNİM DÜZEYLERİ***

Sündüz ÖZTÜRK KASAR**

Dilara DUYMAZ***

Öz

Umberto Eco'nun kuramsal nitelikteki eseri Opera Aperta ilki Fransızca ara dilden olmak üzere dört farklı çeviri ile Türk edebiyat dizgesinde yer bulmuştur. Hem kendi ülkesinde hem de çeviri yoluyla ulaştığı ülkelerde büyük yankı uyandıran eser, ülkemizde çevirileriyle bir tartışma alanı yaratmıştır. Çalışmanın ilk iki bölümünde Açık Yapıt'ın yayın süreci ve ülkemizdeki çeviri süreci ele alınmaktadır. Söz konusu eserinde sosyal bilimler ve fen bilimleri kuramlarından yararlanarak açık yapıt poetikasını ve kavramını anlatmayı amaçlayan Eco, kuantum fiziği, matematik, bilgi kuramı, estetik, plastik sanatlar, müzik ve sinema gibi birçok alandan yararlanmıştır. Disiplinlerarası nitelikteki böyle bir kuramsal eserin çevirisinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri şüphesiz terim çevirilerinde yaşanmaktadır. Bu çalışmada araştırma nesnelimiz Opera Aperta ve kaynak dilden yapılan üç Türkçe çevirisinin bölüm başlıkları ve alt başlıklarında yer alan terimler, terim birliği bağlamında incelenmektedir. Çalışmada bölümlerin ana başlık ve alt başlıklarında yer alan terimler listelenerek İtalyanca kaynak dilden yapılan üç çeviri metinde karşılıkları bulunmuştur. Sekiz ana başlıktan üçünde, yirmi dokuz alt başlıktan yalnızca birinde terim birliği sağlandığı görülmüştür. Terim birliği sağlanmayan başlıklarda yer alan terimler listelenerek Sündüz Öztürk Kasar'ın geliştirdiği "Terimsel Gereksinim ve Yaratıcılık Düzeyleri Şeması" bağlamında analiz edilmiştir. Birden fazla

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi (Date Received): 28.05.2024

Kabul Tarihi (Date Accepted): 12.06.2024

DOI: 10.58306/wollt.1491333

* Bu makale Dilara Duymaz'ın Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programında Prof. Dr. Sündüz Öztürk Kasar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

** Prof. Dr., Galatasaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Dilbilim ve Uygulamalı Yabancı Diller Bölümü (İstanbul, Türkiye), e-posta: skasar@gsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9642-7073.

*** Doktora öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı (İstanbul, Türkiye), e-posta: dilaraduymaz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9474-8401.

karşılığı olan terim sayısı düşünüldüğünde Türkçede, sosyal bilimler kuramlarında terim birliği sağlanamadığı görülmektedir. Çeviri süreciyle ilgili değerlendirmeler ve terim birliği bağlamında elde edilen bulgular yorumlandığında kuramsal metin çevirmenlerinin sahip olması gereken niteliklere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Opera Aperta, açık yapıt, Umberto Eco, terimsel gereksinim düzeyi, terimsel yaratıcılık düzeyi*

**THE PROBLEMATIC OF TERMINOLOGY STANDARDIZATION:
TERMINOLOGICAL NEED LEVELS IN TURKISH TRANSLATIONS OF
UMBERTO ECO'S
OPERA APERTA**

Abstract

The theoretical work Opera Aperta by Umberto Eco has been incorporated into the Turkish literary canon through four different translations, with the first being an indirect translation from French into Turkish. The book had a great repercussion both in its own country and in the countries, it reached through translation. The same effect has been created by its translations in Turkey. The initial two sections of the study examine the publication and translation processes of Açık Yapıt in Turkey. In the aforementioned work, Umberto Eco attempts to elucidate the poetics and concept of "open work" by employing the theories of social sciences and physical sciences. He draws upon a multitude of fields, including quantum physics, mathematics, information theory, aesthetics, plastic arts, music, and cinema. One of the most important problems encountered in the translation of such an interdisciplinary theoretical work is undoubtedly the translation of terms. The present study analyses the terminology employed in the chapter headings and subheadings of Opera Aperta and its three Turkish translations, with particular attention to terminology standardization. The terms included in the main headings and subheadings are comparatively analysed along with their translations in the aforementioned book's three translations derived from the Italian original. The findings indicate that three of the eight main headings and only one of the twenty nine subheadings ensure the terminology standardization. The terms for which there is no terminology standardization are listed and analysed within the context of "Terminological Need and Creativity Levels Scheme" developed by Sündüz Öztürk Kasar.

The number of terms that have more than one counterpart in Turkish indicates that the terminology standardization has not been achieved in the field of social science theory. Based on the interpretation of the findings within the framework of standardization of terminology and the evaluations related to the translation process, this paper discusses the qualities that translators of theoretical texts should possess.

Keywords: *Opera Aperta, the open work, Umberto Eco, terminological need level, terminological creativity level*

1. Giriş

Umberto Eco'nun kuramsal nitelikteki eseri *Opera Aperta* yayınlandığı ilk on yılda ülkesinde büyük yankı uyandırmıştır. Sanat yapıtlarını sosyal bilimler ve fen bilimleri kuramlarından yararlanarak açıklık ve kapalılık kavramlarıyla değerlendiren bu eser, bazı kesimlerin takdirini toplarken, büyük bir kesimin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. *Opera Aperta*, gerek içerdiği kuramlar gerekse Eco'nun derinlikli anlatımı nedeniyle anlaşılması çok da kolay olmayan bir eserdir. Kendi ülkesinde yarattığı eleştirel ortamın yanı sıra, çeviri yoluyla ulaştığı ülkelerde de birtakım tartışmalara neden olan *Opera Aperta*, Türkçeye tam dört kez çevrilmesi nedeniyle incelenmesi gereken bir örnek oluşturmaktadır.

Kuramsal eserler, yararlandıkları farklı alanlarla “çok boyutlu bir anlam evreni” (Öztürk Kasar, 2008: 41) sunmaktadırlar. Böyle bir çeviri yapacak çevirmenin “özel alan bilgisine” (Öztürk Kasar, Tuna, 2017: 418) dolayısıyla da terim bilgisine sahip olması gerekmektedir. Araştırma nesnemiz olan *Opera Aperta* da bir sosyal bilim kuramı olarak değerlendirilmektedir. Kuramsal metinlerin kendine özgü nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda; *Opera Aperta* bir kuram çevirisi örneğidir, bu da beraberinde özel alan bilgisi ve terim bilgisine sahip olmayı gerektirir.

Betül Parlak (2008: 127), Eco'nun eserlerinin çevirisinde karşılaşılan en önemli sorunun, kullandığı kavram ve terimleri uygun bir şekilde aktarmada yaşandığını belirtmektedir. Parlak, 2008 ve 2010 yıllarında yaptığı araştırmalarda, *Opera Aperta*'nın Türkçe çevirilerini yayınevi politikaları bağlamında ele almıştır. Bizim çalışmamız, *Opera Aperta* çevirilerini terim ve terim birliği bağlamında ele alan ve sorunun kaynağını analiz eden ilk çalışmadır.

Berke Vardar yönetiminde hazırlanan *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*'nde terim kavramı “[ö]zel bir bilgi ve etkinlik alanına, bir bilim, uygulayım ya da uzmanlık dalına özgü sözcük” (2002:192) olarak tanımlanır ve “[g]enel dilde geçerli olan çokanlamlılığa karşın, terim alanında tekanlamlılığa yönelik [görüldüğünün]” (2002:192) altı çizilir. Sözlük ayrıca terimlerin aynı alanda çalışan uzmanlar arasındaki iletişimi sağladıklarını ve bu nedenle gerekli ve temel nitelikli öğeler olduğu saptamasını da yapar. Bu durumda, bir alana ait terimlerin anlamı ve kullanımı konusunda o alanın uzmanlarınca fikir

birliği sağlanmış olması, bir başka deyişle terim birliği, söz konusu alanın sağlıklı bir biçimde işleyişi açısından olmazsa olmaz bir koşuldur.

Çalışmanın ilk bölümünde *Opera Aperta*'nın İtalya'da yayımlandığı yıllarda ülkenin sosyokültürel ve sosyoekonomik durumu hakkında kısaca bilgi verilecek, ardından ülkemizdeki çeviri süreçlerine değinilecektir. Çalışmanın devamında eserin bölümlerinin başlık ve alt başlık çevirilerinde kullanılan terimlerin analizinin yapılmasının ardından elde edilen bulgular Sündüz Öztürk Kasar'ın 2007-2022 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programında yürütmüş olduğu Sosyal Bilimlerde Kuram Çevirisi dersi kapsamında geliştirdiği "Terimsel Gereksinim ve Yaratıcılık Düzeyleri Şeması" (Öztürk Kasar *in* Öztürk Kasar, Tuna, 2017) bağlamında incelenecektir.

1. *Opera Aperta*'nın Yayın ve Çeviri Süreçleri

1.1 60'lı Yıllarda İtalya ve *Opera Aperta*'nın Yayın Süreci

1960'lı yılların başında, ABD kapitalizminin yönlendirdiği ve tüm Batılı ülkelerde hissedilen bir yeni sanayileşme sürecine girilir (Casadei ve Santagata, 2007:333). Fabrikalaşmayla birlikte iş olanaklarının artması, hızla gelişen endüstri, ülke ve toplum bazında ekonomik kalkınmayı da hızlandırır. Bu iyileşmenin etkileri kısa süre önce II. Dünya Savaşından çıkmış tüm Batılı ülkelerde hissedilmeye başlar ve savaşın izlerinin hızla silindiği bir döneme girilir.

60'lı yılların İtalya'sında da durum farklı değildir. Hızla sanayileşen ülkenin kuzeyinde çok sayıda fabrika açılır ve insan gücüne ihtiyaç artar. Yaşam koşullarını iyileştirmek isteyen ve çiftçilikle uğraşan çok sayıda güneyli İtalyan yaşadığı toprakları terk eder; böylece güneyden kuzeye bir göç hareketi başlar. (Rai scuola, 23.04.2024). Sanayinin gelişmesiyle birlikte, kısa bir zamanda refah seviyesine ulaşan İtalya'da yaşanan bu tarihi gelişme "İtalyan ekonomik mucizesi"* (miracolo economico italiano) ya da "ekonomik patlama" (boom economico) (Treccani, 23.04.2024) olarak adlandırılır (Casadei vd., 2007: 336). Artık yoksulluk yıllarını geride bırakmış, istediği her şeye anında ulaşabilen ve kolayca harcama yapabilen bir İtalyan toplumu vardır. Öyle ki, Pier Paolo Pasolini, bu sosyoekonomik tablonun toplumda yarattığı değişimi "antropolojik mutasyon" olarak tanımlar (Sollazzo, 2016: 108).

Pandemiler, savaşlar, ekonomik krizler gibi toplumu derinden etkileyen her olayın sanat ve edebiyatta yansımalarının görülmesi gibi, yükselen sanayinin getirdiği ekonomik kalkınmanın yansımaları da çok geçmeden bu alanlarda kendini gösterir. Ekonomide yaşanan bu kalkınma, savaş döneminin getirdiği yoksulluk yıllarından çıkmış toplumlarda bir tüketim çılgınlığı yaratır. Bu durumun

* Aksi belirtilmedikçe çeviriler tarafımızdan yapılmıştır.

sanattaki en önemli yansıması ise şüphesiz ki pop art akımı olmuştur (Chin, 1991:5-20). Resim ve heykel sanatında başlayan Amerika temelli bu akım, sanata meta olarak yaklaşan, başka bir deyişle onu bir tüketim nesnesine dönüştüren bir bakış açısı benimser. Bu sanat hareketi kısa sürede sinema ve müzik alanlarını da etkisi altına almıştır. İtalyan edebiyatında ise Eco'nun da eserinde sözünü ettiği deneyselcilik ve neo-avangart akım hakimdir. (Casadei vd., 343-349)

Felsefe ve bilimde yaşanan gelişmelere baktığımızda ise, daha önce birbirinden bağımsız iki ayrı birikim olarak görülen alanların bir arada kullanılabildiği yaklaşımların oluştuğu görülür. Dönemin bilim insanları ve düşünürleri, fen bilimleri ve sosyal bilimlerin birbirinden yararlandığı disiplinlerarası çalışmalar yapmaya başlar. (Casadei vd., 2007: 340) Umberto Eco da *Opera Aperta*'da tıpkı çağdaşları gibi, fen bilimleri ve sosyal bilimler kuramlarını bir araya getirerek disiplinlerarası bir çalışma kaleme alır.

Elbette ki toplumun her kesiminin, yaşanan her değişimi ya da gelişmeyi kabul etmesi beklenemez. Ona direnen kesimler hep var olmuştur ve olacaktır. Böyle bir sosyokültürel ortamda kaleme alınan *Opera Aperta* da bu disiplinlerarası yeni görüşlere “kapalı” bir topluluğun tepkisini çekmiş ve yayımlandığı ilk andan itibaren şiddetli bir tartışma ortamı yaratmıştır. Sanat yapıtlarını açıklık ve kapalılık kavramlarıyla açıklamaya çalışan Eco'nun sanat eseri yorumuna getirdiği bu yeni bakış açısı, entelektüel çevrelerce hiç de hoş karşılanmaz. Kimi eleştirmenler “böyle bir eseri daha önce kendilerinin yazmış olmasını” (Eco, 2016:17) dilerken birçokları karşı çıkmıştır. Örneğin Aldo Rossi'ye göre Eco, sanat yapıtlarını “[...] bir kapı, bir kağıt oyunu veya sol hükümetlermiş gibi açık kapayan” genç bir denemecidir yalnızca (Eco, 2016: 20). Sanat eleştirmeni Elio Mercuri ise Eco'nun metnini “vasat ve sıkıcı” (Eco, 2016:23) sözleriyle tanımlar. “Eco, daha sonra güncellediği *Açık Yapıt*'ın önsözünde o yılları şu sözleriyle anlatır: “Hiç bu kadar hakarete uğradığımı söyleyen insanla karşılaşmamıştım. Sanki analarına küfretmişim. Sanat hakkında böyle konuşulamayacağını söylüyorlardı. Bana küfürler yağıdırıyorlardı. Eğlenceli yıllardı.” (2016: 13).

Opera Aperta'nın 1962 yılındaki ilk baskısı incelendiğinde James Joyce'un poetikalarına geniş bir yer verildiği görülür. Bilinç akışı tekniğini kullanarak döneminin modern roman akımının öncülerinden olan İrlandalı yazar James Joyce'a Umberto Eco'nun, duyduğu ilgi, henüz İtalyan Radyo ve Televizyonu RAI'de çalıştığı yıllara dayanır. Avangard müziğin öncülerinden, İtalyan besteci Luciano Berio'nun *Ulysses* eseri üzerine gerçekleştirdiği ses deneyinin üretim sürecine tanıklık ederken diğer yandan Joyce üzerine kendi araştırmalarını sürdürmeye devam eder. *Opera Aperta*'nın büyük bir bölümünü oluşturan James Joyce poetikaları, metnin eleştirilen bir başka özelliği olur. Yazar ve felsefeci Fortunato Pasqualino (Eco, 2016: 22) eseri, Eco'nun kendisiyle birlikte başkalarını ve nesnelere anlamını Joyce'ta aradığı ruhsal bir otobiyografi olarak değerlendirir.

Bu tartışma ve eleştiriler üzerine Eco, *Opera Aperta*'da Joyce'a ait tüm bölümleri eserden çıkarır ve 1966 yılında *Le Poetiche di Joyce** başlığı ile ayrı bir eser olarak yayımlar. *Opera Aperta*'dan çıkarılan bölümlerin yerine yeni bölümler eklenerek 1967 yılında ikinci baskı yapılır. Yeni bir önsözün de yer aldığı bu baskının kapağında “gözden geçirilmiş ve genişletilmiş” ibaresiyle birlikte tüm bölüm başlıkları yer bulur. Eco'nun ikinci baskının önsözünde metnin sınırlarını belirgin olarak çizdiği görülmektedir. Aynı zamanda esere gelen eleştirilere cevap niteliği taşıdığı da söylenebilir. İkinci baskının editör yazısında ilk baskı önsözünün heyecanlı ve kışkırtıcı bir tonda kaleme alındığı, ikinci baskının önsözünün ise daha kuramsal nitelikte olduğu belirtilir (Eco, 2016: 33). *Opera Aperta*'nın 1971 yılındaki üçüncü baskısı 1967'deki 2. baskısıyla tamamen aynıdır. 1976 yılına geldiğimizde dördüncü baskısı yapılan eserde dikkat çeken ilk özellik, önceki baskılarda iç kapakta yer verilen alt başlığın dış kapağa taşınmış olmasıdır. Eser bu baskıdan itibaren *Opera Aperta*, “*Forma e indeterminazione nelle poetiche contemporanee*” başlığıyla yayımlanmaya başlamıştır. Alt başlığın kapağa taşınması ve metne eklenen iki yeni başlık ile eser son halini almıştır. Önsözlerden önce eklenen “Opera Aperta; Il tempo, la società” bölümünde yazar ve editörün ilk baskılar hakkındaki görüşleri ile *Opera Aperta*'nın İtalya'da ve yurt dışında aldığı olumlu ve olumsuz tepkilere yer verilmiştir. Ayrıca hem birinci hem de ikinci baskının önsözleri yer almaktadır. Kitabın son bölümüne ise “Appendice: Generazione di messaggi estetici in una lingua edenica” başlığı eklenmiştir. *Opera Aperta*, bu baskıdan sonra 2023 yılına dek herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Dolayısıyla Türkçeye çevrildiği yıllar göz önünde bulundurulduğunda, yapılan çevirilerde kaynak metin olarak eserin 1976 yılında yapılan son baskısının seçilmiş olduğunu varsayabiliriz.

2023 yılına geldiğimizde, Eco'nun bir zamanlar çalıştığı, daha sonra yazarı olduğu, kendisinin eserlerini uzun seneler boyunca yayımlayan Bompiani Yayınevinin yerini La nave di Teseo Yayınevinin aldığı görülmektedir. Bompiani Yayınevi'nin Mondadori Gruba satılmasıyla Eco ile birlikte yayınevinin önde gelen yazarları Bompiani'den ayrılmış ve Eco'nun kurucu ortağı olduğu La nave di Teseo Yayınevi yayın hayatına katılmıştır. Yayınevinin Kasım 2015'te kuruluşu, “La nave di Teseo'nun doğuşunu tutkuyla ve kararlılıkla isteyen Umberto Eco figürüyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır” (La nave di Teseo, 19.04.2024).

2023 Nisan ayında çıkan yeni baskının kapak tasarımında, 1962 yılında çıkan birinci baskı kapağının kullanıldığı fark edilmektedir. Sayfa sayısında gözle görülür bir artış olsa da ana metin içeriğinde herhangi bir değişiklik yapılmadığı, bölüm başlıklarının 1976 yılındaki dördüncü baskıyla aynı olduğu görülmektedir. Dördüncü baskıdan bu yana ana başlığın altında yer alan alt başlık da yeni baskıda yer almaktadır. Ana metin içeriği değişmemiş olsa da “Nuova edizione con i materiali

* Joyce'un Poetikaları.

preparatori dell'autore" (yazarın hazırlık notlarıyla yeni baskı) ibaresinden editoryal bazı değişikliklerin yapıldığı anlaşılmaktadır. "Opera aperta; il tempo, la società" bölümünden önce, kitabın editörü Riccardo Fedriga tarafından "Criteri e fonti di questa edizione" (Bu baskının ölçüt ve kaynakları) başlıklı kısa bir bölüm ve ana metnin sonuna bir sonsöz eklenmiştir. Sonsözden sonra ise Eco araştırmacılarının çok değerli bulacağını düşündüğümüz "Yazarın hazırlık notları" başlıklı bir bölüm eklenmiştir. Bu bölümde Eco'nun *Opera Aperta*'yı yazarken ve güncellerken tuttuğu notlar, el yazıları, bazı fotoğraf ve çizimleriyle Fransızca çevirisinin yapıldığı yıllarda kendisine gelen bir editör mektubuna yer verilmiştir.

1.2 *Opera Aperta*'nın Türkiye'deki Çeviri Süreci

Kendi ülkesinde yayın süreci oldukça tartışmalı geçen *Opera Aperta*'nın, ülkemizdeki çeviri süreci de farklı geçmemiştir. Diyebiliriz ki eser, İtalya'da bilim ve felsefe alanlarında yarattığı etkiyi ülkemizde çeviri alanında yaratmıştır.

Açık Yapıt'ın kaynak dilden yapılan ilk baskısı 2000 yılında Can Yayınlarından Nilüfer Uğur Dalay çevirisi ile çıkmıştır. Umberto Eco'yu ilk önce roman yazarı kimliğiyle tanıyan Türk okur, onun bu ilk kez çevrilen kuramsal metnine de büyük ilgi göstermiştir. Ancak okurun çeviriye olan tepkisi gecikmemiştir. M. Salih Polat (NTV Kültür Sanat, 22.04.2024), NTV Kültür Sanat'ta kaleme aldığı makalesinde çevirmeni Türkçe dil bilgisinden mahrum, çeviriyi "editör denetiminden mahrum kalmış ucube bir metin" olarak niteler. Dahası Eco'nun bu önemli eserine "reva görülen" bu çeviriyi eleştirmeyen çeviri üstatlarını da sivri bir dille eleştirir. Okurların bir Eco eseri okumadıklarını belirten çeşitli eleştirilerinden sonra Can Yayınları kitabı toplatır ve 2001 yılında Pınar Savaş çevirisi ile yeniden yayımlar. O dönem Can Yayınlarının yayın yönetmeni İlnur Özdemir (Hürriyet, 22.04.2024), yazara ve okura duydukları saygıdan dolayı çeviriyi toplattıklarını dile getirir. Kitabın kapağındaki "yeni çeviri" ve iç kapağındaki "1. Basım" ibareleri dikkat çekmektedir. 2000 yılında yapılan çeviride "İtalyanca aslından çeviren" ibaresiyle çevirinin kaynak metinden yapıldığı bilgisi paylaşılırken, 2001 baskısında "Türkçesi" ibaresi kullanılmış, eserin kaynak dil bilgisi okurla paylaşılmamıştır. Savaş daha sonra verdiği röportajda, çeviri sürecinde kitabın hem İtalyanca baskısından hem de İngilizce çevirisinden yararlandığını belirtmiştir. (Hürriyet, 22.04.2024)

Yeni çevirinin ardından çıkan bir gazete makalesinde Sefa Kaplan (Hürriyet, 22.04.2024) "kitabın okunur ve anlaşılır hale gelmesinden" duyduğu memnuniyeti belirtir. İtalyan okurların dahi anlamakta güçlük çektiği Umberto Eco, dilimizde nihayet anlaşılır hale gelmiştir. Ayrıca Kaplan bunun, "okura saygı[nın bir] örneği" olduğunu da sözlerine ekler.

Okura ve yazara duyulan saygının ürünü, anlaşılır bir metin haline gelmiş olan *Açık Yapıt*, tam on beş sene sonra aynı yayınevinden, Tolga Esmer çevirisi ile yeniden yayımlanır. Bu kez ne kapakta ne de iç kapakta yeni çeviri ibaresi bulunmamaktadır. Çevirinin kaynak metinden yapıldığı bilgisi yer almaktadır ve ilk basım tarihi olarak (2. Basımın aksine) 2000 yılı gösterilmiştir.

2. *Opera Aperta*'dan Açık Yapıt'a

Opera Aperta'nın 2023 yılı baskısının editörü Riccardo Fedriga (Eco, 2023: 346) Eco'nun amacının açık yapıt terimlerini ve işlevlerini belirlemekten çok açık yapıtın poetikasını netleştirmek ve yanlış yorumları ve belirsiz düşünceleri ortadan kaldırmak olduğunu belirtir. Aynı şekilde Umberto Eco da bir açık yapıt kuramı oluşturmak amacıyla olmadığını belirtir. Her ne kadar bu amaçla yola çıkmasa da yararlandığı her alanda kabul görmüş ve üzerine disiplinlerarası çalışmalar yapılan bu eser yalnız bir kuram oluşturmakla kalmamış, alana yeni terimlerini de sunmuştur. Eco, açık yapıt kavramını tanımladığı kuramsal eserinde bilgi kuramı, kuantum fiziği, matematik gibi fen bilimleri kuramlarının yanı sıra iletişim kuramı, müzik, resim, sinema, plastik sanatlar ve radyo-televizyon alanlarına ait sosyal bilimler kuramlarından da faydalanmıştır.

Kuramsal metinler ait oldukları bilim alanına özgü söylemler içeren metinlerdir. Kuramsal metni, yeni kavramların ve bu kavramları adlandıran yeni terimlerin oluşturduğu bir ortam olarak tanımlayan Öztürk Kasar'a göre (Öztürk Kasar, 2017:311) söz konusu metinler kimi zaman yeni bir araştırma alanının doğmasına olanak sağlayabilmektedir. Başka bir deyişle kendi üst dilini kullanan her bilim dalı, "kendi kuramsal söylemini içerdiğinden" (Öztürk Kasar, 2017:311) çevirilerde çevirmeni en çok zorlayacak konulardan birinin kuramsal söylemin içerdiği terimlerin olduğu söylenebilir. Nitekim *Açık Yapıt* hem kendi kuramını oluşturmuş olması hem de felsefe, dilbilim, müzik, psikoloji, fizik gibi disiplinlerarası bir çalışma olması özelliğiyle terim kullanımı açısından oldukça zengin bir kaynaktır.

Kuramsal çeviride ele alınması gereken bir diğer konu da terim birliğidir. Bu çalışmada *Opera Aperta*'nın bölüm başlıkları ve alt başlıkları bazında bir inceleme yapılarak üç farklı Türkçe çevirisinde terim birliğinin sağlanıp sağlanmadığı saptanacaktır. Çalışmamızda kaynak metin olarak *Opera Aperta*'nın Bompiani Yayınevinden 2013 yılında çıkan dokuzuncu baskısı incelenmiştir. İncelenecek erek metinler ise çevrildikleri yıllara göre sırasıyla Nilüfer Uğur Dalay (2000), Pınar Savaş (2001) ve Tolga Esmer (2016) çevirilerinden oluşmaktadır. Aslında *Açık Yapıt* dilimize ilk kez 1992 yılında Yakup Şahan'ın Fransızcadan yaptığı çeviriyle aktarılmıştır. Kabalcı yayınlarından çıkan bu çeviri bir ara dil çevirisi olduğu için ve çalışmadaki amacımız kaynak dilden yapılan çevirileri incelemek olduğu için söz konusu çeviri bu araştırmaya dâhil edilmemiştir.

3.1 *Açık Yapıt*'ın Çevirmenleri

Tartışmalı çevirilerde başkahrman seçilen, diğer durumlarda ise çoğunlukla görülmeyen çevirmenlerden de bahsetmek yerinde olacaktır. Fransızcadan yapılan ilk çeviriyi gerçekleştiren Yakup Şahan (1923-2017) Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Fransızca Öğretmenliği eğitimi almıştır. 1975 yılına kadar Millî Eğitim Bakanlığında Fransızca öğretmeni olarak görev yapmış, emekliliğini ise yazar ve çevirmen olarak geçirmiştir. Felsefe, diyalektik, estetik ve aydınlanma konuları kendisinin özel ilgi alanları arasında yer aldığı için Şahan daha çok bu alanlarda çeviriler yapmıştır. Yazı ve çevirileri *Varlık*,

Düşün, Broy, Karşı Edebiyat, İnsancıl, Yazko Felsefe, Düşün Yayınevi'nin *Felsefe* dergilerinde yayımlanmıştır. Yakup Şahan Yazarlar Sendikası üyesi ve Edebiyatçılar Derneği "Onur Üyesidir. *Başğmeyerler* (Boris Garbatov), *Yeni Fizik Kuvantumları* (Louis de Broglie), *Varoluşçuluk* (Paul Folquie), *Biyolojide Diyalektik Yöntem* (Ivan Frolov), *Gerçekliği Sanatsal Özümsemenin Bilimi-Estetik* (Avner Ziss), *Yapma Cennetler* (Charles Baudelaire) çevirdiği eserlerden bazılarıdır. Yazarın *Çağdaşlaşma Süreci ve Kemalist Türkiye* (2000) başlıklı bir telif eseri de bulunmaktadır. (Biyografi, 15.05.2024)

Açık Yapıt'ın ikinci çevirmeni Nilüfer Uğur Dalay, özel bir üniversitenin Ekonomi bölümünde akademisyen olarak görev yapmaktadır. İtalyan Lisesi'nden mezun olduktan sonra Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'nde lisans, İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümünde yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamlamıştır. Çeşitli bankalarda genel müdürlük görevi yapmıştır. Daha çok çocuk ve gençlik edebiyatı çevirileri yapan Uğur Dalay'ın çeviri eserleri arasında *Yatmadan Önce 100 Fırça Darbesi* (Melisa P), *Kuyruklyıldız Eken Adam* (Angela Nanetti), *Parlak Fikir Pastası* (Luigi Ballerini) yer almaktadır. (Gün Işığı Kitaplığı, Pandora, 15.05.2024)

Üçüncü kez *Açık Yapıt*'ı dilimize aktaran Pınar Savaş, Saint Benoît Fransız Lisesi'nden mezun olmuş ve Boğaziçi Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümünde eğitim almıştır. Can Yayınlarında editör olarak görev yapmıştır, ayrıca İspanyolca ve İngilizceden çeviri yaptığına dair bilgiye ulaşmıştır (Notos Kitap, 15.05.2024). Başlıca çevirileri arasında Gabriel García Márquez'den *Anlatmak İçin Yaşamak*, José Saramago'dan *Filin Yolculuğu* ve *Çatıdaki Pencere*, Barry Unsworth'ten *Kralların Şarkıları* yer almaktadır. (Notos Kitap, Kitap Yurdu, 15.05.2024)

Açık Yapıt'ın son çevirmeni Tolga Esmer ile ilgili bilgiye eserin 2016 yılı Türkçe baskısına eklenen yazar ve çevirmen tanıtımı yazısından ulaşılabilmektedir. Saint Joseph Lisesi'nden mezun olan Esmer daha sonra Boğaziçi Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümünü bitirmiştir. Ardından Bocconi Üniversitesinde (Milano) Uluslararası Ekonomi ve İşletme bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. İtalya ve Türkiye'de yönetim danışmanlığı yapmış, üniversitelerde işletme dersleri vermiş ve film yapımcılığı yapmıştır. *Zamanın Düzeni*, *Fizik Üzerine Yedi Kısa Ders* (Carlo Rovelli), *Kitap Kıtımının Evrensel Tarihi* (Fernando Baez), *Kültürün Evrimi* (Luigi Luca, Cavalli Sforza) çevirdiği eserler arasındadır. (1000kitap, Pandora, 15.05.2024)

3.2 Ana Başlığın Altında Yer Alan Alt Başlık Çevirisi

Yukarıda belirttiğimiz gibi, 1976 yılında yapılan dördüncü baskısından itibaren *Opera Aperta* adlı eserin alt başlığı "*Forma e indeterminazione nelle poetiche contemporanee*" yalnızca iç kapakta değil, dış kapakta da yer bulmaya başlamıştır. Alt başlığın hem özgün metnin farklı baskılarındaki hem de bütüncemizi oluşturan çeviri metinlerdeki durumu aşağıdaki tabloda belirtilmektedir:

Tablo 1. *Opera Aperta*'nın dış kapağında yer alan alt başlığın çevirisi

<i>Opera Aperta</i> Adlı Eserin Alt Başlık Çevirileri		
	Dış kapak	İç kapak
İtalyanca 1. Baskı (1962)	yok	var
İtalyanca 2. Baskı (1967)	yok	var
İtalyanca 3. Baskı (1971)	yok	var
İtalyanca 4. Baskı (1976)	var	var
Nilüfer Uğur Dalay Çevirisi (2000)	yok	yok
Pınar Savaş Çevirisi (2001)	yok	yok
Tolga Esmer Çevirisi (2016)	yok	yok

Tablo 1’de görüldüğü üzere, İtalyanca özgün metnin dördüncü baskısının dış kapağında yer alan alt başlık hiçbir çeviri metinde yer bulmamıştır ve bunun nedeniyle ilgili bir bilgi paylaşılmamıştır.

3.3 Bölüm Başlıklarının Çevirisi

Opera Aperta’nın giriş, önsöz, bölüm başlıkları ve alt başlıkları ile üç çeviri metindeki karşılıkları aşağıda yer alan Tablo 2’de gösterilmektedir. İlk sütunda verdiğimiz kaynak metne ait ana başlıklar 1’den 7’ye kadar numaralandırılmıştır. “Appendice” (Ek) bölümü ek bölüm olduğundan numaralandırılmamıştır ancak ana başlıklar altında değerlendirilecektir. 2., 3. ve 4. sütunlarda başlık ve alt başlıkların erek metinlerdeki karşılıklarına çevirilerin yayın tarihi sırasına göre yer verilmiştir.

Tablo 2’de elde edilen verilere göre; Uğur Dalay (2000) ve Esmer (2016) çevirilerinde kaynak metindeki tüm bölümlerin eksiksiz olarak aktarıldığı görülmektedir. Burada “eksiksiz” tanımını araştırma kapsamımız olan “bölüm başlıkları” için kullandığımızı, metin çevirisi bağlamında ele almadığımızı hatırlatmak gereklidir. Metin içeriği bağlamında incelenecek farklı çalışmalar da yapılabilir ancak bu çok kapsamlı bir konu olduğundan araştırmamızın sınırlarını aşmaktadır, başka bir çalışmanın konusu olabilir.

Savaş (2001) çevirisinden devam edecek olursak, kaynak metinde yer alan ve giriş niteliğinde olan “Opera aperta: Il tempo, la società” bölümü, iki önsöz ve kaynak metindeki “Del modo di formare come impegno sulla realtà” başlıklı yedinci bölüm olmak üzere toplam dört bölümün bu erek metinde aktarılmadığı görülmektedir. Bununla birlikte kaynak metinde yer almayan ancak eserin *The Open Work* başlıklı İngilizce çevirisinde (Eco, 1989) yer alan “Toplumsal Taahhüt Olarak Form” (Form as Social Commitment) bölümünün Savaş çevirisine eklendiği görülmektedir.

Tablo 2. *Opera Aperta* adlı eserin bölüm başlıkları ve çeviri metinlerdeki karşılıkları

	<i>Opera Aperta</i>, 9. Edizioni (2013)	Nilüfer Uğur Dalay (2000)	Pınar Savaş (2001)	Tolga Esmer (2016)
	Opera Aperta Forma e indeterminazione nelle poetiche contemporanee	Açık Yapıt	Açık Yapıt	Açık Yapıt
	Opera Aperta: Il tempo, la società	Açık Yapıt: Zaman, Toplum	-	Açık Yapıt: Zaman ve Toplum
	Introduzione alla prima edizione	Baskıya Giriş	-	I. Baskıya Önsöz
	Introduzione alla seconda edizione	Baskıya Giriş	-	II. Baskıya Önsöz
1	La poetica dell'opera aperta	Açık Yapıt Poetikası	Açık Yapıt Poetikası	Açık Yapıtın Poetikası
2	Analisi del linguaggio poetico	Yazım Dilinin Analizi	Poetik Dilin Analizi	Şiirsel Dilin Analizi
	Croce e Dewey	Croce ve Dewey	Croce ve Dewey	Croce ve Dewey
	Analisi di tre proposizioni	İki Düşünce Cümleciğinin Çözümlemesi	Üç Önermenin Çözümü	Üç Önerme Analizi
	1. Proposizioni a funzione referenziale	1. Danışma işlevli cümlecik	1. Göndergesel işlevli önermeler	1. Gönderge işlevli olan önermeler
	2. Proposizioni a funzione suggestiva	2. Etkileme işlevli cümlecik	2. Öneri (suggestion) işlevli önermeler	2. Çağrışım işlevli önermeler
	3. La suggestione orientata	3. Yönlendirilmiş etki	3. Güdümlü öneri ya da estetik nesnenin ikili düzenlenişi	3. Yönlendirilmiş Çağrışım
	Lo stimolo estetico	Estetik Uyarı	Estetik Uyarı	Estetik uyaran
	Il valore estetico e le due "aperture"	Estetiksel Değer ve İki 'Açıklık' Biçimi	Estetik Değer ve İki Tür Açıklık	Estetik Değer ve İki Tür "Açıklık"
3	Apertura, informazione, comunicazione	Açıklık, Bilgi, İletişim	Açıklık, Enformasyon, İletişim	Açıklık, Bilgi, İletişim
	I. La teoria dell'informazione	Bilgi Kuramı	Enformasyon kuramı	Bilgi Kuramı
	Il concetto di informazione in Wiener	Wiener'de Bilgi Kavramı	Wiener'e göre enformasyon kavramı	Wiener'de Bilgi Kavramı

	Differenza tra significato e informazione	Anlam ile bildirişim arasındaki farklılık	Anlam ile enformasyon arasındaki farklılık	Anlam ve bilgi arasındaki fark
	Significato e informazione nel messaggio poetico	Yazınsal iletide anlam ve bildirişim	Poetik iletinin enformasyonu ve anlamı	Şiirsel iletide anlam ve bilgi
	La trasmissione dell'informazione	Bilginin iletilmesi	Enformasyonun iletilmesi	Bilginin aktarımı
	II. Discorso poetico e informazione	II. Yazınsal Söylem ve Bildirişim	II. Poetik söylem ve enformasyon	II. Şiirsel ifade ve bilgi
	Applicazioni al discorso musicale	Müzikle ilgili söz uygulamaları	Müzikal söylem	Müziksel ifadeye uyarlama
	L'informazione, l'ordine e il disordine	Bilgi, düzen ve düzensizlik	Enformasyon, düzen ve düzensizlik	Bilgi, düzen ve düzensizlik
	Postilla 1966	Postilla 1966	Dipnot	Ek notlar 1966
	III. Informazione e transazione psicologica	III. Bilgi ve Ruhsal Uzlaşma	III. Enformasyon ve psikolojik etkileşim	III. Bilgi ve transaksiyonel psikoloji
	Transazione e apertura	Uzlaşma ve açıklık	Etkileşim ve açıklık	Transaksiyon ve açıklık
	Informazione e percezione	Bilgi ve algılama	Enformasyon ve algılama	Bilgi ve algı
4	L'opera aperta nelle arti visive*	Görsel Sanatlarda Açık Yapıt	Görsel Sanatlarda Açık Yapıt	Görsel Sanatlarda Açık Yapıt
	L'opera come metafora epistemologica	Bir bilim felsefesi eğretilmesi olarak yapıt	Epistemolojik bir eğretilme olarak informel sanat	Epistemolojik metafor olarak yapıt
	Apertura e informazione	Açıklık ve bilgi	Açıklık ve enformasyon	Açıklık ve bilgi
	Forma e apertura	Biçim ve Açıklık	Form ve açıklık	Biçim ve Açıklık
5	Il caso e l'intreccio	Rastlantı ve Örgü, Televizyon Deneyimi ve Estetik	Rastlantı ve Olay Örgüsü: Televizyon ve Estetik	Rastlantı ve Olay Örgüsü: Televizyon Deneyimi ve Estetik
	Strutture estetiche della ripresa diretta	Canlı yayının estetik yapıları	Canlı yayının estetik yapıları	Canlı yayının estetik yapıları
	Libertà degli eventi e determinismi dell'abitudine	Olayların özgürlüğü ve alışkanlıkların belirlenmesi süreçleri	Olayların özgürlüğü ve alışkanlıkların belirlenimciliği	Olayların özgürlüğü ve alışkanlıkların determinizmi
6	Lo Zen e l'occidente	Zen ve Batı	Zen ve Batı	Zen ve Batı Dünyası
7	Del modo di formare come impegno sulla realtà	Gerçekle İlgili Bir Uğraş Olarak Biçim Verme Tavrı	-	Gerçekliğe Adanan Biçimlendirme Yöntemleri Üzerine

* Tabloda renklendirilmiş satırlar terim birliği sağlanan başlıklara işaret etmektedir.

8	Appendice: Generazione di messaggi estetici in una lingua edenica	Ek: Yeryüzü Cennetine Özgü Bir Dilde Estetik İletiler Kuşağı	Ek: Cennete Özgü Bir Dilde Estetik İletiler Kuşağı	Ek: Bir Cennet Diliyle Estetik İleti Oluşturma
	Unità semantiche e sequenze significanti nell'Eden	Anlambirim ve Cennet'te geçerli olan diziler	Semantik birim ve Cennet'te anlam ifade eden diziler	Cennette anlambilimsel birimler ve gösterge dizileri
	La formulazione del primo giudizio fattuale con conseguenze semiotiche	İlk olaya dayanan yargının göstergesel sonuçları ile birlikte oluşması	Bir olguya dayanan ilk yargının göstergebilimsel sonuçlarıyla formüle edilmesi	Gerçekliğe ait ilk yargının göstergebilimsel sonuçlarıyla ifade edilmesi
	Si disegna la contraddizione nell'universo semantico edenico	Cennetlik anlamlar evreninde çelişkilerin oluşması	Anlamsal cennet evreninde çelişkinin ortaya çıkması	Cennetin anlambilimsel evreninde çelişki tasarımı
	Generazioni di messaggi estetici	Estetiksel iletilerin yaratılması	Estetik iletinin yaratılması	Estetik iletilerin üretimi
	La riformulazione del contenuto	İçeriğin yeniden oluşturulması	İçeriğin yeniden formüle edilmesi	İçeriğin yeniden ifadesi
			Toplumsal Taahhüt olarak form	

Kaynak metinde beşinci sıradaki “Il caso e l’ intreccio” (Rastlantı ve Olay Örgüsü) başlığına çeviri metinlerde “Televizyon deneyimi ve estetik” ve “Televizyon ve Estetik” olmak üzere iki farklı eklemenin yapıldığı görülmektedir ve yapılan bu eklemenin nedeni bir çevirmen ya da yayınevi notuyla açıklanmamaktadır. Bir sağlama yapabilmek için eserin İngilizce çevirisine baktığımızda beşinci başlığın “Chance and Plot: Television and Aesthetics” [Rastlantı ve Olay Örgüsü: Televizyon ve Estetik] olarak çevrildiği görülmüştür. Başlık 1965 yılında yayımlanan Fransızca çeviride de “Le hasard et l’intrigue” (L’expérience télévisuelle et l’esthétique) [Rastlantı ve Olay Örgüsü: Televizyon deneyimi ve estetik] olarak aktarılmıştır. Bu durum, çeviri eylemi sırasında üç çevirmenin de yalnızca kaynak dilden değil, İngilizce ya da Fransızca çeviriden de yararlanmış olabileceği düşüncesini doğurmaktadır.

Üç çeviri metnine baktığımızda sekiz ana başlıktan üçünde terim birliğine varıldığı görülmektedir:

Tablo 3. Çeviride terim birliği sağlanan bölüm başlıkları

	<i>Opera Aperta</i> , 9. Edizioni (2013)	Nilüfer Uğur Dalay (2000)	Pınar Savaş (2001)	Tolga Esmer (2016)
1	La poetica dell'opera aperta	Açık Yapıt Poetikası	Açık Yapıt Poetikası	Açık Yapıtın Poetikası

4	L'opera aperta nelle arti visive	Görsel Sanatlarda Açık Yapıt	Görsel Sanatlarda Açık Yapıt	Görsel Sanatlarda Açık Yapıt
6	Lo Zen e l'occidente	Zen ve Batı	Zen ve Batı	Zen ve Batı Dünyası

3.4 Bölüm Alt Başlıklarının Çevirisinde Terim Birliği

Kaynak metinde “Appendice” bölümü dahil sekiz ana başlık, yirmi dokuz alt başlık listelenmiştir. Yirmi dokuz alt başlığın çevirileri incelendiğinde birinin özel isimlerden oluştuğu görülmektedir (Croce e Dewey) dolayısıyla burada terim söz konusu değildir. Özel isim içeren başlık hariç olmak üzere yirmi dokuz alt başlıktan yalnızca bir alt başlıkta terim birliğine varıldığı saptanmıştır:

Tablo 4. Çeviride terim birliği sağlanan alt başlık

	<i>Opera Aperta</i> , 9. Edizioni (2013)	Nilüfer Uğur Dalay (2000)	Pınar Savaş (2001)	Tolga Esmer
	Strutture estetiche della ripresa diretta	Canlı yayının estetik yapıları	Canlı yayının estetik yapıları	Canlı yayının estetik yapıları

4. Kuramsal Çeviride Terim Aktarımı ve Terim Üretimi Sorunsalı

Her çeviri edimi ele aldığı metne o metnin kendi özgül nitelikleri uyarınca yaklaşmalıdır: “Örneğin, kuramsal çeviri bilimsel dilin zorunluluklarına bağlıdır; üstelik her bilim alanı kendine özgü bir bilimsel söylem içerir, yani kendi üstdilini kullanır.” (Öztürk Kasar, 2017: 311) Bu üstdilin en önemli paydası kuşkusuz terimlerdir ve terimler çeviri etkinliğinde çok önemli sorunlar yaratabilmektedirler.

4.1 Terimsel Gereksinim ve Yaratıcılık Bağlılaşımı

Sündüz Öztürk Kasar’ın çeviri alanına girişi kuramsal bir çeviriyle olmuştur: Fransız kuramcı yazar Maurice Blanchot’dan *Yazınsal Uzam* başlığıyla çevirdiği edebiyat kuramı 1993 yılında yayınlanarak Yapı Kredi Yayınları’nın Yapı Kredi Bankası’nın 50. Kuruluş yılını kutlamak amacıyla bir kültür hizmeti olarak oluşturduğu Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi içinde yer almıştır. Bu ilk çeviri, ardından başka kuramsal çeviriler de getirmiştir ve Öztürk Kasar yine Yapı Kredi Yayınları tarafından yayınlanan bir göstergebilim kuramı ve bir çeviri kuramı kitabı çevirmiştir: ilk baskısı 1996 yılında yapılan, dünyaca ünlü Fransız göstergebilimci Roland Barthes’in *S/Z* adlı eserinin ve 2008 yılında yayınlanan yine dünyaca ünlü Fransız filozof Paul Ricœur’ün *Çeviri Üzerine* başlıklı konferanslarının çevirisiyle Öztürk Kasar kuramsal çeviri deneyimini pekiştirmiş ve bu deneyimden elde ettiği verileri 2007 yılında itibaren verdiği doktora derslerinde çeviri eğitimine dâhil ederek öğrencileriyle

paylaşmıştır. Bu çalışmalarda ortaya çıkan önemli bir bulgu kuram çevirisinde öncelikle çözülmesi gereken sorunlardan birinin terim aktarımı olduğu ve sosyal bilimler terimcilerinin dilimizde yeterince gelişmemiş olduğu için önemli sayıda terim üretimine gereksinim duyulmasıdır. Berke Vardar yönetiminde hazırlanan *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*'nün “terim” maddesinde genel dile oranla terim alanında “daha hızlı bir yenileniş süreci ve yaratım etkinliğini”nin gözlemlendiği belirtilir. (2002: 192)

Sündüz Öztürk Kasar'ın tasarladığı “Terimsel Gereksinim ve Yaratıcılık Düzeyleri Sınıflandırması”na göre kuramsal eserlerde karşılaşılan terim çevirilerinde dört gereksinim durumu söz konusudur ve gereksinim düzeyi ile çeviride yaratıcılık bir bağlantı ilişkisi kurmakta ve doğru orantılı olarak artmaktadır:

1.Sıfır gereksinim: Yeni bir karşılık arama gereksiniminin bulunmadığı, yerleşmiş ve standartlaşmış karşılıkların bulunduğu durumlardır. “Sıfır yaratıcılık” söz konusudur.

2.Birincil gereksinim: Bu durumda terimlerin birden fazla karşılığı bulunur ve bu terimler kullanıma girmiş olmakla birlikte halen çekişme içindedirler. Terimler arasından en uygun olanın seçilmesi söz konusudur. “Tamamlayıcı yaratıcılık” gerektirir.

3.İkincil gereksinim: Bu gereksinim durumunda terimin bir ya da daha fazla karşılığı vardır, bununla birlikte mevcut karşılıklar arasında uygun bir terim bulunmamaktadır ve yeni terim üretmek gerekir. “Gerekli yaratıcılık” söz konusudur.

4.Tam gereksinim: Terimin herhangi bir karşılığının olmadığı ve yeni terim üretiminin kaçınılmaz olduğu durumdur. “Zorunlu yaratıcılık” söz konusudur. (Öztürk Kasar *in* Öztürk Kasar, Tuna, 2017)

Yukarıda belirtilen terimsel gereksinim düzeyleri bağlamında Tablo 2, Tablo3 ve Tablo 4’te tespit edilen terimler incelenmiştir. Elde edilen sayısal veriler Tablo 5’te gösterilmektedir:

Tablo 5. Terimsel gereksinim durumu verileri

Terim sayısı	30
Sıfır gereksinim	17
Birincil gereksinim	11
İkincil gereksinim	1
Tam gereksinim	1

Buna göre bütüncemizde toplam otuz terim tespit edilmiştir. Bunlardan 17'sinde sıfır gereksinim, 11 terimde birincil gereksinim, 1 terimde ikincil gereksinim ve 1 terimde tam gereksinim durumu tespit edilmiştir. Söz konusu terimler üç Türkçe çevirideki karşılıklarıyla birlikte gereksinim durumlarına göre sıralanarak Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6'nın ilk sütununda kaynak metin *Opera Aperta*'nın bölüm ve alt başlıklarında tespit edilen terimler yer almaktadır. Takip eden üç sütunda bu terimlerin Türkçe çevirideki karşılıkları yayım tarihi sırasına göre belirtilmiştir. Son sütunda ise terimsel gereksinim düzeyleri ile birlikte terimin Türkçedeki doğru karşılığı belirtilmiş, karşılığı olmayan ikincil ve tam gereksinimdeki iki terim için terim önerisinde bulunulmuştur.

Tablo 6. *Opera Aperta*'nın başlıklarında terim birliği sağlanamayan terim çevirileri

	<i>Opera Aperta</i>	Nilüfer Uğur Dalay	Pınar Savaş	Tolga Esmer	Terimsel Gereksinim Düzeyi
1	proposizione	düşünce cümlecği	önerme	önerme	Sıfır gereksinim • önerme
2	stimolo	uyarı	uyarı	uyaran	Sıfır gereksinim • uyarıcı
3	signficato	anlam	anlam	anlam	Sıfır gereksinim • anlam
4	epistemologico	bilim felsefesi	epistemolojik	epistemolojik	Sıfır gereksinim • epistemolojik
5	forma	biçim	form	biçim	Sıfır gereksinim • biçim
6	intreccio	örgü	olay örgüsü	olay örgüsü	Sıfır gereksinim • olay örgüsü
7	modo di formare	biçim verme tavrı	-	biçimlendirme yöntemi	Sıfır gereksinim • biçimlendirme yöntemi
8	messaggi estetici	estetik iletiler	estetik iletiler	estetik ileti	Sıfır gereksinim • estetik iletiler
9	conseguenze semiotiche	göstergesel sonuçlar	göstergebilimsel sonuçlar	göstergebilimsel sonuçlar	Sıfır gereksinim • göstergebilimsel sonuçlar
10	Postilla	postilla (Sözcük dipnotla açıklanmış)	dipnot	ek notlar	Sıfır gereksinim • dipnot
11	proposizione a funzione suggestiva	etkileme işlevli cümlecik	öneri (suggestion) işlevli önerme	çağrışım işlevli önerme	Sıfır gereksinim • çağrışım işlevli önerme

12	discorso musicale	müzikle ilgili söz	müzikal söylem	müziksel ifade	Sıfır gereksinim • müzikal söylem
13	formulazione	oluşma	formüle etme	ifade etme	Sıfır gereksinim • formüle etme
14	riformulazione	yeniden oluşturma	yeniden formüle etme	yeniden ifadesi	Sıfır gereksinim • yeniden formüle etme
15	unità semantica	anlambirimi	semantik birim	anlambilimsel birim	Sıfır gereksinim • anlam birimi
16	discorso	söylem	söylem	ifade	Sıfır gereksinim • söylem
17	universo semantico edenico	cennetlik anlamlar evreni	anlamsal cennet evreni	cennetin anlambilimsel evreni	Sıfır gereksinim • cennetin anlam evreni
18	linguaggio poetico	yazım dili	poetik dil	şiirsel dil	Birincil gereksinim • poetik/şiirsel dil
19	informazione	bilgi	enformasyon	bilgi	Birincil gereksinim • bilgi enformasyon
20	informazione	bildirişim	enformasyon	bilgi	Birincil gereksinim • bilgi enformasyon
21	suggestione orientata	yönlendirilmiş etki	güdümlü öneri	yönlendirilmiş çağrışım	Birincil gereksinim • güdümlü öneri
22	messaggio poetico	yazınsal ileti	poetik ileti	şiirsel ileti	Birincil gereksinim • poetik ileti • şiirsel ileti
23	transazione psicologica	ruhsal uzlaşma	psikolojik etkileşim	transaksiyonel psikoloji	Birincil gereksinim • psikolojik etkileşim
24	transazione	uzlaşma	etkileşim	transaksiyon	Birincil gereksinim • etkileşim
25	metafora	eğretileme	eğretileme	metafor	Birincil gereksinim • metafor eğretileme
26	determinismo dell'abitudine	alışkanlıkların belirlenmesi süreçleri	alışkanlıkların belirlenimciliği	alışkanlıkların determinizmi	Birincil gereksinim

					<ul style="list-style-type: none"> alışkanlıkların belirlenimciliği alışkanlıkların determinizmi
27	generazione	kuşak	kuşak	oluşturma	Birincil gereksinim <ul style="list-style-type: none"> oluşturma
28	lingua edenica	yeryüzü cennetine özgü bir dil	cennete özgü bir dil	cennet dili	Birincil gereksinim <ul style="list-style-type: none"> cennet dili
29	sequenze significanti	geçerli olan diziler	anlam ifade eden diziler	gösterge dizileri	İkincil gereksinim <ul style="list-style-type: none"> gösterenler dizilişi
30	proposizione a funzione referenziale	danışma işlevli cümlecik	göndergesel işlevli önerme	gönderge işlevli olan önerme	Tam gereksinim <ul style="list-style-type: none"> gönderge işlevli önerme

4.2 Bulguların Değerlendirilmesi

Tablo 6’da yer alan terim çevirileri incelendiğinde, sıfır gereksinim durumundaki 17 terimden biri olan “messaggi estetici” sözcüğünün kaynak metinde çoğul haliyle kullanıldığı görülmektedir. Bu terim Uğur Dalay ve Savaş çevirilerinde “estetik iletiler”, Esmer çevirisinde ise “estetik ileti” olarak aktarılmıştır. Tekil ve çoğul halde, farklı aktarımlarına rağmen Türkçede terim anlamında bir değişiklik söz konusu değildir. Dolayısıyla sıfır gereksinim durumunda olan 17 terimden yalnızca ikisi; “significato” ve “messaggi estetici” terimlerinin üç çevirmen tarafından doğru karşılığı ile aktarıldığı söylenebilir. Bu da sözlüklerde anlamı bulunan ve kullanılır durumda olan 15 terimin farklı anlamlarla aktarıldığı anlamına gelmektedir. Örneğin “proposizione” (önerme), “forma” (biçim), “intreccio” (olay örgüsü), “stimolo” (uyaran) gibi dilimizde yerleşik olarak kullanılan terimler doğru anlamlarıyla aktarılmamışlardır. Sıfır gereksinim durumundaki terimlerin çeviri eylemi esnasında bir sorun yaratması beklenmez; yine de ele aldığımız bütüncede kimi çevirmenlerin hâlihazırda var olan ve kullanıma girip standartlaşmış olan Türkçe terimlere ulaşamadıkları gözlemlenmektedir. Çevirmenin görevi, karşı karşıya olduğu metnin içeriğinin farkında olmak, yararlanması gereken sözlükleri ve diğer kaynakları buna göre seçmek, gerektiğinde de alanın uzmanı kişilere ulaşmak olmalıdır.

Birincil gereksinim durumunda 11 terim bulunmaktadır. 11 terimden 8’i, üç çevirmen tarafından farklı anlamlarda aktarılmıştır. Kalan üç terimin her birinin çevirisinde, en az iki çevirmenin hemfikir olduğu ya da birbirlerine yakın anlamlarda çevirdikleri görülmektedir. Örneğin, “poetico” sözcüğü, Uğur Dalay çevirisinde “yazım”, Savaş çevirisinde “poetik”, Esmer çevirisinde “şiişsel” karşılıklarıyla verilmiştir. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*’ne göre poetik ve şiişsel eşanlamlı sözcüklerdir ve “poetico”

karşılığında kullanılabilirler ancak İtalyanca “poetico” sözcüğünün Türkçeye “yazım” olarak aktarılması doğru bir çeviri örneği oluşturmamaktadır. Aynı şekilde “enformasyon” ve “bilgi” olarak aktarılan “informazione” terimi Uğur Dalay çevirisinde ilk önce “bilgi” karşılığıyla aktarılırken bir sonraki başlıkta anlamın değişmemesine rağmen “bildirişim” olarak çevrilmiştir. Bu terim Savaş çevirisinde “enformasyon”, Esmer çevirisinde “bilgi” olarak karşılık bulmuştur.

Birincil gereksinim düzeyinde olan bir başka sözcük “generazione” Uğur Dalay ve Savaş tarafından “yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği; göbek, nesil, batın, jenerasyon” (*TDK Sözlük*) anlamındaki “kuşak” çevirisiyle verilmiş, Esmer çevirisinde ise “oluşturma” karşılığı ile çevrilmiştir. Burada kullanılan “generazione” sözcüğü “generare” (to produce, to generate) fiilinden gelmektedir. Çevirmenlerin, sözcüğün farklı anlamları karşısında kararsız kaldıkları varsayılsa bile metnin içeriği bağlamında sözcüğün doğru karşılığı bulunabilirdi. Sözü edilen terim “Appendice: Generazione di messaggi estetici in una lingua edenica” bölümünde kullanılmaktadır. Eco bu bölümde, George Miller’ın, iki temel simge kullanarak dilbilgisel anlamda doğru diziler oluşturmanın genel kuralını belirlemek amacıyla 1967 yılında gerçekleştirdiği Grammmarama Projesi’nden esinlenerek, “laboratuvarda minyatür bir estetik dil modeli kurmak, basit bir dil-kod önermek ve hangi kuralların estetik iletiler oluşturabileceğini göstermek” (Eco, 2016: 326) amacıyla bir cennet dili yaratır. Tüm bölüm incelendiğinde burada bir kuşaktan (nesilden, jenerasyondan) bahsedilmediği, bir dil tasarımıyla estetik ifadelerin oluşturulmasının söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5’te ikincil gereksinim durumunda olan yalnızca bir terim bulunmaktadır. “Sequenze significanti” tamlaması Uğur Dalay çevirisinde eksik aktarılmış, “significanti” sözcüğü atılarak “geçerli olan diziler” olarak çevrilmiştir. Savaş çevirisinde sözlükteki ilk anlamına yakın olacak şekilde “anlam ifade eden diziler” olarak aktarılırken, Esmer çevirisinde “gösterge dizileri” olarak ifade edilmiştir. Burada çevirmen, her şeyden önce “significante” sözcüğünün bir göstergibilim terimi olduğunu bilmelidir. *Göstergebilim, Dilbilim ve Çeviribilim Terimleri Sözlüğü*’nde (Rifat, Rifat, Koş ve Tekgül 2010: 115) “significante” teriminin karşılığı “gösteren” olarak verilmektedir. Terimin karşılığı dilimizde yerleşik olarak kullanılsa da çevirmenin anlam karmaşası yaşadığını düşünebilir ve metnin içeriğini bu açıdan inceleyebiliriz: Eco bu alt başlıkta A ve B harfleri olmak üzere iki temel simge kullanıp bir çağrışım zinciri üreterek oluşturmaya çalıştığı cennet dilini kodlamaktadır. Başka bir deyişle “gösterenler” aracılığıyla cennet dilini oluşturmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla bu terimi “göstergeler dizisi” olarak çevirmek yanlış bir aktarım olacaktır. Bu terimin karşılığı olarak “gösterenler dizilişi” terimini önermekteyiz.

Tam gereksinim durumunda olan “proposizione a funzione referenziale” terimi için sözlüklerde ya da diğer kaynaklarda bir karşılığa rastlanmamıştır. Bu terim “Şiirsel Dilin Analizi” başlığı altında yer alan alt başlıkta kullanılmıştır. Eco bu bölümde, (Eco, 2016: 96-125) Roman Jakobson’un tanımladığı dilsel iletinin işlevlerinden yola çıkarak “estetik iletinin alıcıda harekete geçirdiği (...) duygusal

uyaranların, iletinin kendi yapısı tarafından yönetilen ve kontrol edilen bir çağrışım sistemi olarak nasıl ortaya çıktığını” göstermeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla dilbilim ve göstergebilim terimlerini sıkça kullanmaktadır. *Göstergebilim Dilbilim ve Çeviribilim Terimleri Sözlüğü*’nde (Rifat vd, 2010: 102) “funzione referenziale” terimi dilbilim ve göstergebilim terimi olarak belirtilmektedir ve Türkçe karşılığı “gönderge işlevi”dir. Buradan hareketle “proposizione a funzione referenziale” sözcük tamlaması için “gönderge işlevli önerme” karşılığını öneriyoruz.

5. Sonuç

Terim çevirileri bağlamında *Açık Yapıt*’ın ülkemizdeki çeviri sürecinden elde edilen bulgulardan hareketle, kuramsal çevirilerde karşılaşılan temel sorunlardan birinin terim aktarımından kaynaklandığı görülmektedir. Sündüz Öztürk Kasar “Sosyal Bilimlerde Çeviri/Aktarılabirlik ve Kùltürler Üstü İletişim Konulu Uluslararası Paris Kolokyumunun Düşündürdükleri” başlıklı çalışmasında kuramsal çeviride karşılaşılan sorunlara değinmektedir (2012: 1-8). Kendi deneyimlerinden yola çıkarak aktardığı gözlemlerinde bu sorunları “kavramsal ve art-alan bilgisine ait sorunlar”, “kuramsal metnin dil ve terim sorunları”, “söylemsel ve biçimsel sorunlar” olarak üç başlık altında toplar.

Öztürk Kasar’a göre çevirinin ilk aşaması olan anlam arayışında karşılaşılan sorunlar “kavramsal ve art-alan bilgisine ait sorunlar”dan oluşmaktadır (2012: 4). Örneğin dilimizde kabul görmüş ve günümüzde de geçerliliğini koruyan “bilgi kuramı”nın “enformasyon kuramı” olarak aktarılması, art-alan araştırması eksikliğine bir örnek olarak gösterilebilir. Bu sorun ise beraberinde, “kuramsal metnin dil ve terim sorunları”nı (Öztürk Kasar, 2012: 5) getirmiş, terim çevirisi bağlamında birincil gereksinim durumu yaratan bir çeviri örneği oluşturmuştur. Dolayısıyla çevirmen “sadece yazarın değil, eserin ufkunu oluşturan tüm külliyata gitmesi gerektiğinin farkında olmalıdır” (Özcan, 2021: 1060).

Kuramsal çevirinin birinci aşaması olan özgün dilde oluşturulan düşüncenin kavranmasının ardından çevirmen bu düşünceleri aktarabilecek terimlere ihtiyaç duyar. Ancak Öztürk Kasar’ın “kuramsal metnin dil ve terim sorunları” hususunda belirttiği üzere (2012), dilimizde sosyal bilimler alanındaki terimciler henüz gelişmemiştir. Var olan terimcilerde de bir terim birliğine varılmadığı görülmektedir. Bu nedenle kuramsal metin çevirmeni dilbilim ve terimbilim eğitimi almış olmalıdır. (Öztürk Kasar, 2012: 5) Lale Özcan bu hususla ilgili olarak “Bir Çeviri Türü Olarak Sosyal Bilimler Çevirisi Özellikleri, Çeviri Olguları ve Mesleki Yeterlilikleri” başlıklı makalesinde sosyal bilimler metinleri çevirmenin özelliklerini şu şekilde belirtir: “Çevirmenin terim bilinci ve edincine sahip olması, terim tanımlama, sınıflama, araştırma ve oluşturma aşamalarını gerçekleştirebilmesi ve gerçekleştirmek zorunda olduğunu bilmesi gerekir.” (2021: 1056). *Açık Yapıt* örneğinde görüldüğü üzere böyle derinlikli bir eser çevirisi yapacak olan çevirmenin eserde bahsedilen kuramcılarının düşüncelerine

ve o alanın bilgisine hâkim olması gerekmektedir. Yıllar süren tartışmalı çevirilerle karşılaşmamızın en önemli nedeninin, sözü edilen bilinç ve yetkinliklerin eksikliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Buna ek olarak Özcan (2012: 1065), yalnızca çevirmenlerin değil, çeviriyi kontrol edecek editörlerin de aynı mesleki yeterlilikleri karşılaması gerektiğini belirtir.

Kuramsal metinlerde her ne kadar bilgi aktarımı amaçlansa da söz konusu sosyal bilimler alanı olduğunda bilgi aktarımının yanı sıra yazarın ifade biçimi de önem kazanmaktadır. Hem okuru hem de çevirmeni zorlayabilen bu metinlerin çevirisi “dilsel maharetin en üst noktalara ulaştığı çeviri örnekleri sunar” (Özcan, 2021: 1059). Bu metinlerde “sözcük oyunları” ve “kavramların geçişgenliği” (Özcan 2021: 1059) söz konusudur. Her kuramcının ayrı bir biçemi, her kuramsal metnin de ayrı bir söylemsel düzenlenişi vardır (Kasar, 2012:5). Dolayısıyla kuramsal metin çevirmeni, metnin anlam evrenini düzenleyen bu niteliklerini belirleyebilecek donanım ve birikime sahip olmalıdır (Kasar, 2012).

Kaynak metnin incelenmesinden yola çıkarak elde edilen sonuçlar yayın ve çeviri süreçlerinde giriş ve önsözlerin taşıdığı önemi göstermektedir. *Opera Aperta* ile ilgili birçok bilgiye metinde yer alan giriş ve önsözlerden ulaşabilmekteyiz. Örneğin Eco'nun çevirmenleriyle birebir çalıştığı ve çeviri süreçlerine dâhil olduğu bilgisi önsözlerde yer almaktadır. İngilizce çevirisi incelendiğinde editör David Robey'in (1989, XVIII), kaleme aldığı önsözdeki “Eco's shift of interest to semiotics began as he was supervising the translation of *Opera Aperta* into French.”* cümlesinden Eco'nun Fransızca çeviriye danışmanlık yaptığı anlaşılmaktadır. Eco da aynı şekilde Fransızca çevirisinin yapıldığı sırada editörün kendisine uzun mektuplar gönderdiğini, editörün aldığı cevaplardan her zaman tatmin olmadığını, Eco'nun zaman zaman Fransa'ya giderek editörüyle çeviri üzerine tartıştıklarını, Fransızca çevirinin üç yıl sürdüğünü ve editörle gerçekleştirdikleri bu felsefi görüş alışverişi sonucunda esere ekleme ve çıkarmalar yaptığını yine önsözde anlatır (2013). İngilizce çevirinin editör önsözünden, tıpkı Fransızca çevirisi gibi, İngilizce çevirinin de çeviri sürecinde değişikliğe uğradığı ve orijinal metinden farklı bir *Açık Yapıt* ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Kısaca metinle ilgili yapılan her türlü değişiklik, nedenleriyle birlikte yan metinlerde sunulmaktadır. Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda yan metin öğelerini oluşturan yazar, editör ya da çevirmene ait önsöz ve giriş metinlerinin hem okur hem de araştırmacılar için önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Lale Özcan'ın vurguladığı gibi, “[s]osyal bilim eserine yazılan önsöz ve bu önsözün yazarı bile ilgili eserin varış kültüründeki alımlanma sürecinde belirleyici bir rol oynar.” (Özcan, 2021: 1055) “Eksiksiz çeviri” ibaresiyle sunulan Savaş çevirisinde ise önem arz eden bu metinlerin erek metne aktarılmadığı görülmektedir. İster ara dilden ister kaynak dilden çevriliyor olsun, metni oluşturan bu yan metinlere de erek metinde yer verilmelidir. Ayrıca yazar-yayınevi önsözlerine ek olarak; çeviri için hangi metnin hangi baskısının seçildiği, hangi

*“Eco *Opera Aperta*'nın Fransızcaya çevirisine danışmanlık yaptığı sırada göstergebilime ilgi duymaya başladı.”

dilden çevrildiği, (yapıldıysa) hangi editoryal değişikliklerin yapıldığı ve nedenleri, ikinci çeviri örneğinde olduğu gibi çevrilmeyen bölümlerin ve eklenen bölümlerin nedenleri/tercih edilme sebeplerinin belirtildiği çevirmen ya da yayınevi önsözünün eklenmesi çeviri sürecini daha şeffaf kılarken okur ve araştırmacılar için de önemli bir kaynak oluşturabilir. 2001 yılındaki Savaş çevirisi nihayet okuyucunun takdirini toplamışken on beş sene sonra gelen üçüncü ve yeni çevirinin gerekçelerinin paylaşılmasının yirmi dört yıllık çeviri sürecini açıklığa kavuşturulabileceği görüşündeyiz.

İncelenen gazete makalelerinde ilk çeviri örneğinde “kötü çevirinin okuyucudan dönmesi”ndeki (Kaplan, 2001) sorumluluk yalnızca çevirmene yüklenirken, bir yıl içinde “anlaşılır şekilde” (Kaplan, 2001) ikinci çevirinin yapılması hem çevirmenin hem de yayınevinin başarısı olarak aktarıldığı görülmektedir. Oysaki Uğur Dalay çevirisinde olduğu gibi, redaksiyondan geçmeden yayınlanan bir çeviri örneğinde, sorumluluk yalnızca çeviri eylemini gerçekleştiren kişiye aitmiş gibi gösterilemez. Kitabın toplatılmasının ardından bir sene içinde yeni bir çeviri ile tekrar yayımlanmış olması da eserin yayınevinin ticari kaygılarına yeniden yenik düştüğü düşüncesini doğurmaktadır. Bu tür kuramsal eserler karşısında çevirmen kadar yayınevleri de metnin önemini kavramalı, redaksiyon ve yayın sürecinde gereken sorumluluğu alabilmenin yanı sıra çevirmene gereken zamanı tanımalıdır. Ayrıca terim çevirilerinde yaşanan sorunlar göz önünde bulundurularak, editoryal süreçte çevirmenle iş birliği içinde bir çalışma gerçekleştirilmesinin kuram çevirilerinde daha iyi sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Casadei, A., Santagata, M., (2007), *Manuale di letteratura italiana contemporanea*, Roma: GLF Editori.
- Chin, D. (1991), From Popular to Pop. The Arts in/of Commerce: Mass Media and the New Imagery, *Performing Arts Journal*, 13/1, 5-20.
- De Mauro T., Eco, U., (1973) *Parlare, leggere, scrivere*, 23.04.2024 Rai Scuola
<https://www.raiscuola.rai.it/letteraturaitaliana/articoli/2021/02/Parlare-leggere-scrivere---Stranieri-in-patria-d2af7181-4960-4d44-9c03-d477c2cdffcf.html> adresinden alındı.
- Eco, U. (1962), *Opera Aperta*, Milano: Bompiani.
- Eco, U. (1967), *Opera Aperta*, II. Edizione, Milano: Bompiani.
- Eco, U. (1971), *Opera Aperta*, III. Edizione, Milano: Bompiani.
- Eco, U. (1974), *Opera Aperta*, IV. Edizione, Milano: Bompiani.
- Eco, U. (1989), *The Open Work*, Cambridge: Harvard University Press.
- Eco, U. (1992), *Açık Yapıt*, İstanbul: Kabalcı.
- Eco, U. (2000), *Açık Yapıt*, İstanbul: Can Yayınları.

- Eco, U. (2001), *Açık Yapıt*, İstanbul: Can Yayınları.
- Eco, U. (2013), *Opera Aperta*, IX. Edizione, Milano: Bompiani.
- Eco, U. (2015), *L'œuvre ouverte*, Paris: Éditions du Seuil.
- Eco, U. (2016), *Açık Yapıt*, İstanbul: Can Yayınları.
- Eco, U. (2023), *Opera Aperta*, I. Edizione, Milano: La nave di Teseo.
- Hürriyet, (2001) “Çevirmen yayınevini suçladı”, 22.04.2024 tarihinde *Hürriyet Gazetesi*, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cevirmen-yayinevini-sucladi-38256513> adresinden alındı.
- Kaplan, S., (2001), “Kötü çeviri okuyucudan döndü”, 22.04.2024 tarihinde Hürriyet Gazetesi, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kotu-ceviri-okuyucudan-dondu-38254738> adresinden alındı.
- NTV-MSNBC. (2001), “Umberto Eco’nun kitabı geri çekildi”, 22.04.2024 tarihinde *NTV-MSNBC*, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/56256.asp#BODY> adresinden alındı.
- Özcan, L. (2021). Bir çeviri türü olarak sosyal bilimler çevirisi özellikleri, çeviri olguları ve mesleki yeterlilikleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 1052-1066. DOI: 10.29000/rumelide.897354
- Öztürk Kasar, S. (2008), Paul Ricœur ve Çeviri Üzerine, *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 18, 35-48.
- Öztürk Kasar, S., (2012), Sosyal Bilimlerde Çeviri/Aktarılabirlik ve Kültürler Üstü İletişim Konulu Uluslararası Paris Kolokyumunun Düşündürdükleri, *Dilbilim*, 24, 1-8.
- Öztürk Kasar, S., (2017), *Sémantique structurale*’i Türkçeye Nasıl Çevirmeli?, *Cogito*, 86, 308-315.
- Öztürk Kasar, S., Tuna, D., (2017), Sosyal Bilimler Alanında Terimcelerin Çevrilmesi ve Türkçe Terim Üretimi, *Turkish Studies*, 12/13, 415-436.
- Parlak, B. (2008), Yayınevi Politikaları Açısından Türkiye’de *Açık Yapıt* Çevirileri, *Akşit Göktürk’ü Anma Toplantısı Yazında Politika Çeviri Politikaları*, 121-131.
- Parlak, B. (2010), The Place of Umberto Eco’s Works in the Turkish Translational Literary System: How the Open Work Became “Closed” in its Turkish Translations?, *İ.Ü. Çeviribilim Dergisi/I.U. Journal of Translation Studies*, vol.1, 21-50.
- Polat M. S., (2000). “Eco ve Açık Yapıt”, 22.04.2024 tarihinde NTV <http://arsiv.ntv.com.tr/news/52329.asp> adresinden alındı.
- Rifat M., Rifat S., Koş A., Tekgül D., (2010), *Göstergebilim, Dilbilim ve Çeviribilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Sel Yayıncılık
- Sollazzo, F. (2016), Il nuovo tipo antropologico e il suo modello sociale, M. Zanarella ve L. Spurio içinde, *Pier Paolo Pasolini, il poeta civile della borgate a quarant’anni dall’assassinio* (108-112) Firenze: PoetiKanten Edizioni.
- Vardar B., (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayıncılık.
- Villa. A. (2013), *Il miracolo economico italiano*, 23.04.2024 tarihinde Treccani https://www.treccani.it/enciclopedia/il-miracolo-economico-italiano_%28Il-Contributo-italiano-alla-storia-del-Pensiero:-Tecnica%29/ adresinden alındı.

İnternet Kaynakları

- Biyografa, (t.y.), “Yakup Şahan”, 15.05.2024 tarihinde *Biyografya*
<https://www.biyografya.com/biyografi/19390> adresinden alındı.
- Gün Işığı Kitaplığı (t.y.), “Nilüfer Uğur Dalay”, 5.05.2024 tarihinde *Gün Işığı Kitaplığı*
<https://gunisigikitapligi.com/kisiler/nilufer-ugur-dalay/https://www.pandora.com.tr/Yazar/nilufer-ugur-dalay/29224> adresinden alındı.
- Notos Kitap, (t.y.), “Pınar Savaş”, 15.05.2024 tarihinde *Notos Kitap*
<https://notoskitap.com/n/ceviren/pinar-savas/> adresinden alındı.
- Kitap Yurdu, (t.y.), “Pınar Savaş”, 15.05.2024 tarihinde *Kitap Yurdu*
<https://www.kitapyurdu.com/yazar/pinar-savas/21681.html> adresinden alındı.
- 1000kitap, (t.y.), “Tolga Esmer”, 15.05.2024 tarihinde *1000 kitap* <https://1000kitap.com/yazar/tolga-esmer?hl=tr> adresinden alındı.
- Wikipedia, (t.y.), “Transazione” 23.04.2024 tarihinde *Wikipedia*
[https://it.wikipedia.org/wiki/Transazione_\(psicologia\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Transazione_(psicologia)) adresinden alındı.
- Pandora Kitap, (t.y.), “Tolga Esmer”, 15.05.2024 tarihinde *Pandora Kitap*
<https://www.pandora.com.tr/Yazar/tolga-esmer/24363> adresinden alındı.
- Türk Matematik Derneği, (t.y.) Matematik Terimleri Sözlüğü, 23.04.2024 tarihinde
https://tmd.org.tr/wp-content/uploads/2019/03/TMD_Terimler-ve-Dizin.pdf adresinden alındı.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>
- Treccani Vocabolario, <https://www.treccani.it/vocabolario/>